

УДК 343.9.02

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ**Гизимчук С.С.**

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Наукова стаття присвячена аналізу кримінологічних ознак і передумов формування організованої злочинності. Розглянуто основні наукові підходи до визначення поняття організованої злочинності її сутність. Здійснено аналіз статистичних даних щодо реального стану організованої злочинності. У роботі здійснюється аналіз європейського досвіду та можливість його застосування в Україні. Сформовано пропозиції щодо запобігання такому злочинному явищу як організована злочинність.

Ключові слова: кримінологічна характеристика, організована злочинність, кримінологія, злочинні угруповання, стан злочинності, засоби протидії.

Постановка проблеми. Організована злочинність представляє значну небезпеку для суспільства, особливо це відбувається на етапах реформування, а також розбудови правової системи держави, в умовах суспільно-політичної та фінансово-економічної кризи. Сприятлива для розвитку організованої злочинності ситуація містить загрозу її проникнення майже в усі сфери суспільних відносин, галузі управління та господарювання.

Сьогодні в державі склалася небезпечна ситуація, коли організована злочинність, влада та корупція наблизилися до загрозливого поєднання, що у подальшому може призвести до повної втрати контролю з боку правоохоронних органів. Корумповані зв'язки структур держави з організованими злочинними групами – одна з головних проблем доказування організованості злочинного угруповання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кримінологічної характеристики організованої злочинності в Україні (досліджували у своїх працях І.М. Даньшин, О.М. Джужа, В.М. Дрьомін, А.П. Закалюк, О.М. Костенко, М.В. Корнієнко, О.М. Литвинов, Т.В. Мельничук, Н.С. Міняйло, С.В. Морозенко, М.А. Погорецький, В.М. Попович, І.В. Пшеничний, А.В. Савченко, Є.Д. Скуліш, В.В. Сташис, Т. Серватко, Т.І. Качка, В.О. Туляков, М.І. Хавронюк, В.І. Шакун. Однак до цього часу немає загально визнаного поняття «організована злочинність», оскільки це багатогранний і складний феномен, якому притаманні різноманітні суттєві ознаки.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Науково-теоретична розробка цієї проблеми передбачає широке залучення наукового інструментарію кримінологічної та суміжних гуманітарних наук. Розробка дієвих заходів протидії організованій злочинності неможлива без всебічного аналізу її стану в тій чи іншій країні, одним із джерел інформації для якого є статистичні дані. Слід мати на увазі, що організована злочинність характеризується високою латентністю. Отже, у першу чергу статистичні дані свідчать про активність правоохоронних органів у виявленні законспірованої, замаскованої злочинної діяльності, якою займаються члени організованої групи. Тому у багатьох країнах світу для розуміння фактичного рівня злочинності або її окремих видів використовуються альтернативні джерела інформації, зокрема, віктимологічні опитування.

Мета статті – аналіз окремих складників кримінологічної характеристики організованої злочинності, аналіз існуючих організаційно-правових засад боротьби із організованою злочинністю в сучасних умовах України та пошук шляхів підвищення їх ефективності задля розкриття тенденцій організованої злочинної діяльності, а також привернення уваги академічної спільноти, державних органів, відповідальних за визначення стратегічних напрямів анти-злочинної політики до проблеми майже тотальної латентизації злочинної діяльності організованих злочинних угруповань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для того щоб аналізувати роботу на тему «Кримінологічна характеристика організованої злочинності» необхідно визначити, що собою являє організована злочинність. Організована злочинність є явищем сучасного соціуму, яке чинить значний, часто латентний, вплив на його існування. Відповідно до цього виникає потреба у наданні характеристики вагомим властивостей та ознак, що притаманні організованій злочинності, що надасть для суспільству поштовх вирішення цієї проблеми та вжити відповідні засоби протидії цьому небезпечному явищу.

Надати поняття організованої злочинності почали з 50-60-х роках минулого століття. Юридична література надає висновок, що остаточне поняття організованої злочинності відбулося, коли комітети Конгресу США почали збирати докази існування таємного злочинного товариства (картелю) під назвою «Мафія» або так званого «Козаностра».

Відповідно до цього вчені, що вивчали питання організованої злочинності по різному трактували у своїх виданнях цей термін, наголошуючи на тому, що йому притаманна всебічність, але їх аналіз показує, що практично усе це було спробою описати існуючі організовані злочинні формування, що підпадають під ознаки організованої злочинності та її загальних рис.

Такими характерними рисами є:

- 1) падіння життєвого рівня більшості громадян;
- 2) прагнення отримати прибутки і могутність, що ґрунтуються на людських слабостях;
- 3) відсутність політичної волі до вирішення складних державних проблем, зокрема й проблеми протидії організованій злочинності;
- 4) неререформованість системи кримінальної юстиції, незабезпечення принципу невідворотності покарання.

Природно, що із зміною ситуації мінялися і продовжують змінюватися форми злочинної діяльності таких утворень, ці зміни не можуть не відбитися на суті визначення [3, с. 214].

Організована злочинність є узагальнюючим поняттям для наявних її видів, що передбачені у Кримінальному Кодексі України, тому необхідно перелічити їх та зазначити, якими статтями регулюється той чи інший вид організованої злочинності:

1. Організована група – ч. 3 ст. 28 КК України.
2. Злочинна організація – ч. 4 ст. 28 КК України.
3. Транснаціональна організація – ч. 5 ст. 143 КК України.
4. Група, діяльність якої здійснюється під приводом проповідання релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів і поєднана із заподіянням шкоди здоров'ю людей або статевую розпустою – ч. 1 ст. 181 КК України.
5. Озброєна банда – ст. 257 КК України.
6. Терористична група та терористична організація ст. 258-3 КК України.

7. Не передбачене законом воєнізоване або збройне формування – ст. 260 КК України [1].

Якщо аналізувати статистичні данні за останні 10 років, то необхідно зазначити, що відображається насамперед неефективність роботи правоохоронних органів у виявленні законспірованої, замаскованої злочинної діяльності, що здійснюється членами організованих груп і злочинних організацій. Унаслідок цього кримінологічна характеристика сучасного стану організованої злочинності в Україні (рівень, структура, динаміка), складена на базі офіційної звітності, має суттєві обмеження, зумовлені надзвичайно високим рівнем латентності цього негативного явища.

В Україні методика виявлення фактичної організованої злочинності майже не розроблена, віктимологічні дослідження проводяться, зазвичай, лише у науково-дослідних цілях окремими вченими. Тому з урахуванням цього факту вбачається вкрай важливим проведення на державному рівні комплексних досліджень латентності організованої злочинності, які б будувались на альтернативних джерелах інформації [3, с. 180-185].

Слід звернути увагу також на наступне. За загальною увагою до розробки антикорупційного законодавства і створення нових суб'єктів запобігання корупції, мабуть, забули, що переважна більшість корупційних злочинів вчиняється стійкими злочинними об'єднаннями. Політична корупція взагалі неможлива без змови (співучасті) представників публічної влади, які використовують свої можливості і повноваження з метою отримання особистих чи групових вигод.

Така ситуація потребує серйозної уваги з боку державних органів, які визначають напрями анти-злочинної політики в Україні, фахівців у сфері кримінального права і процесу, криміналістів, учених, які досліджують проблеми судочинства і функціонування системи кримінальної юстиції.

Шлях до європейської спільноти для України пов'язаний насамперед із реальним реформуванням системи органів правопорядку і судової гілки влади. Однак без проведення справжніх й успішних реформ у політичній, економічній, соціальній сферах це зробити неможливо [4, с. 139-140].

Зарубіжний досвід свідчить, що ефективно протидіяти організованій злочинності спроможні

потужні й самостійні державні служби, які мають спеціальну компетенцію у сфері боротьби з організованою злочинністю.

Розглядаючи досвід країн Європейського союзу, то виділяється те, що одним із показників ефективності роботи Служби по боротьбі з найбільш небезпечною організованою злочинністю (SOCA, Велика Британія), був такий: збільшення обсягів вилучених грошей і майна учасників організованих злочинних спільнот та збільшення кількості розкритих злочинів. У період з 2007 по 2008 рр. у країні та за кордоном Службою було конфісковано близько 90 т наркотиків класу А [5, с. 180-181].

Тому було б надзвичайно доцільною участь компетентних органів України у спільних заходах країн ЄС у протидії транснаціональним організованим спільнотам і прийняття угод про правову допомогу й співробітництво України у сфері протидії злочинності з країнами Європи, та їх спеціалізованими структурами.

Щодо розгляду ще однієї організованої злочинності, такої як бандитизм, то її об'єктивними причинами виникнення та тривалого існування є:

1. Зростання майнового розшарування населення.
2. Погіршення криміногенної обстановки в умовах кризових явищ в економіці, падіння виробництва, розладу колишніх виробничих відносин.
3. Дедалі зростаюча активність «ділків тінькової економіки». Спекуляція, шахрайство, азартні ігри, вживання наркотиків тощо все більше стають нормою поведінки та способом життя багатьох соціальних груп.

4. Зміни в людських стосунках та правосвідомості більшої частини населення, коли в результаті переоцінки цінностей в духовній сфері егоїзм, вседозволеність, безалаберність стають нормою життя, а кримінально-правова заборона стає дедалі все меншим дієвим та стримуючим фактором на шляху вчинення злочинів.

5. Спрощений підхід до вивчення та аналізу процесів розвитку організованої та групової злочинності, а це, у свою чергу, призводить до поверхневого підходу стосовно організації боротьби з нею [6].

Концептуальні основи запобігання організованій злочинності (злочинам) передбачають визначення пріоритетів боротьби з нею, виходячи із структури і тенденцій організованої злочинності, небезпеки наслідків окремих її видів [7].

Кримінологічна характеристика організованої злочинності дозволяє констатувати, що у найближчому майбутньому слід очікувати збільшення кількості організованих злочинних організацій, їх консолідації, зростання кількості вчинених злочинів, розширення сфер злочинної діяльності, збільшення кримінальної активності з використанням фінансово-кредитної та банківської систем.

Доходи організованої злочинності дуже складно підрахувати, оскільки шахраї докладають значних зусиль, щоб приховати свої заробітки. Також значення терміна «організована злочинність» досить розмите. Будь-яке угруповання від розгалуженого наркокартелю до жменьки викрадачів можна віднести до організованих злочинних груп, а міцність зв'язків в злочинних організаціях по всьому світу сильно розрізняється. Деякі угруповання, наприклад, японські якудза, мають чітку ієрархію і структуру, що дозволяє

економістам і правоохоронцям в Японії приписувати бандам якудза набагато вищі доходи, ніж злочинним організаціям інших країн.

Загально соціальною основою запобігання організованій злочинності та максимального обмеження можливостей її функціонування і відтворення є подолання кризових явищ у країні: в економіці, політиці, громадській ідеології та психології, соціальної сфері, правоохоронній діяльності.

Необхідно поліпшити механізм реалізації законів про боротьбу з корупцією, про відповідальність за легалізацію злочинних доходів, про державний фінансовий контроль, що розширяють можливості підризу економічної бази і системи безпеки організованих злочинних структур [8].

Відповідно до Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», при здійсненні боротьби з організованою злочинністю спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ і Служби безпеки України мають право, якщо інших заходів для розкриття організованої злочинності та притягнення винних до відповідальності недостатньо, використовувати штатних і нештатних негласних співробітників, які вводяться під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання [2].

Використовувати спеціальні технічні засоби необхідно у випадках:

а) контролю, фіксації і документування розмов та інших дій осіб за наявності підстав вважати їх причетними до організованої злочинної діяльності;

б) фіксації та документування факту телефонної розмови між громадянами, надсилання листа або телеграфного повідомлення, без порушення таємниці змісту телефонної розмови, листа або телеграфного повідомлення;

в) забезпечення особистої безпеки і безпеки життя, майна співробітників спеціальних підроз-

ділів органів внутрішніх справ і Служби безпеки України, учасників кримінального судочинства, їх близьких родичів, за їх згодою, в разі загрози заподіяння їм шкоди у зв'язку з їх участю в боротьбі з організованою злочинністю [9].

Висновки з проведеного дослідження та перспективи. Отже, проаналізувавши роботу на тему «Кримінологічна характеристика організованої злочинності» встановлення та вивчення конкретних причин тривалого існування організованих груп і злочинних організацій має значення не лише для забезпечення принципу неминучості покарання, але й для встановлення оперативними підрозділами правоохоронних органів нових способів вчинення злочинів, і на цій підставі – розробки більш ефективних організаційно-тактичних заходів, спрямованих на усунення причин та умов вчинення злочинних посягань, попередження та розкриття злочинів.

Організована злочинність являє собою складну систему організованих злочинних формувань з їх широкомасштабною злочинною діяльністю і створенням для такої діяльності найбільш сприятливих умов, що використовує як власні структури з управлінськими та іншими функціями після обслуговування цих формувань, їх діяльності і зовнішніх взаємодій, так і державні структури, інститути громадянського суспільства.

Така ситуація потребує серйозної уваги з боку державних органів, які визначають напрями антизлочинної політики в Україні, фахівців у сфері кримінального права і процесу, криміналістів, учених, які досліджують проблеми судочинства і функціонування системи кримінальної юстиції. Шлях до європейської спільноти для України пов'язаний насамперед із реальним реформуванням системи органів правопорядку і судової гілки влади. Однак без проведення справжніх й успішних реформ у політичній, економічній, соціальній сферах це зробити неможливо.

Список літератури:

1. Кримінальний кодекс України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30.06.1993 № 3341-XII // Відом. Верх. Ради України. – 1993. – № 35. – Ст. 358 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>.
3. Ремський В.В. Кримінологічна характеристика організованої злочинності та деякі питання щодо її запобігання / В.В. Ремський // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – № 2(28). – 2012.
4. Шостко О.Ю. Сучасний стан організаційної злочинності / О.Ю. Шостко // Кримінальне право та кримінологія. Кримінально-виконавче право, 2016. – С. 136-146.
5. Шостко О.Ю. Аналіз ефективності діяльності системи кримінальної юстиції у сфері протидії організованій злочинності в окремих європейських країнах / О.Ю. Шостко // Проблеми законності. – 2009. – Вип. 101. – С. 176-186.
6. Джужа О.М., Василевич В.В. Феномен – організована злочинність: Міжвідомчий наук.-дослід. центр при Координаційному комітеті по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентіві України // Наук.-прак. журнал «Боротьба з організованою злочинністю і корупцією» (теорія і практика). – 2001. – № 3. – С. 15-25.
7. Камлик М.І., Гега П.Т., Білецький В.О. Про прояви організованої злочинності у виробничій та управлінській сферах економіки: Міжвідомчий наук.-дослід. центр при Координаційному комітеті по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентіві України // Наук.-прак. журнал «Боротьба з організованою злочинністю і корупцією» (теорія і практика). – 2001. – № 1. – С. 15-25.
8. Редько А.І., Єфремов С.О. Деякі питання провадження по справах про злочини, вчинені організованими злочинними угрупованнями. Узагальнення судової практики // Вісн. Верховного Суду України. – 2001. – № 1. – С. 29.
9. Михеєнко М.М., Шибіко В.П., Дубинський А.Я. Науково-практичний коментар Кримінально процесуального кодексу України: за станом законодавства та постанов Пленуму Верховного Суду України на 15 серпня 1997 р. / Відп. редактори В.Ф. Бойко, В.Г. Гончаренко. – К.: ЮрінкомІнтер, 1997. – 624 с.

Гизимчук С.С.

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНИЗОВАННОЙ ПРЕСТУПНОСТИ

Аннотация

Научная статья посвящена анализу криминологических признаков и предпосылок формирования организованной преступности. Рассмотрены основные научные подходы к определению понятия организованной преступности ее сущность. Осуществлен анализ статистических данных о реальном состоянии организованной преступности. В работе осуществляется анализ европейского опыта и возможность его применения в Украине. Сформированы предложения по предотвращению такого преступного явления как организованная преступность.

Ключевые слова: криминологическая характеристика, организованная преступность, криминология, преступные группировки, состояние преступности, средства противодействия.

Gizimchuk S.S.

Yaroslav Mudryi National Law University

CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTIC OF ORGANIZED CRIME

Summary

The scientific article is devoted to the analysis of criminological features and preconditions for the formation of organized crime. The basic scientific approaches to the definition of the concept of organized crime of its essence are considered. The analysis of statistical data on the real state of organized crime is carried out. The work analyzes the European experience and the possibility of its application in Ukraine. Proposals have been formed to prevent such a criminal phenomenon as organized crime.

Keywords: criminological characteristic, organized crime, criminology, criminal grouping, state of crime, means of counteraction.